

РЕЙТИНГУВАННЯ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ КОМБІНАТІВ КРИВБАСУ ЗА РІВНЕМ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Проблема конкурентоспроможності актуалізується в умовах світової економічної кризи, коли багато підприємств втратили свої ринкові позиції. Особливо це позначилося на підприємствах базових галузей, технологічні властивості яких не піддаються швидкій трансформації у відповідності зі зміною ринкових потреб. За таких умов у наукових колах набуває поширення погляд на необхідність стратегічного підходу до управління конкурентоспроможністю, завдання якого полягає у передбаченні кон'юнктурних коливань та інсталяції на цій основі регуляторів трансформації внутрішньогосподарського механізму організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності підприємств.

Основною метою статті є оцінка конкурентної позиції гірничозбагачувальних комбінатів та їх рейтингування за рівнем організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності.

До гірничо-збагачувальних підприємств, що розробляють родовища Криворізького залізорудного басейну відносять: ВАТ „Північний ГЗК”, ВАТ „Південний ГЗК”, ВАТ „Інгулецький ГЗК”, ВАТ „Центральний ГЗК” та гірничо-збагачувальний комплекс ВАТ „АрселорМіттал Кривий Ріг”. Оскільки останній не є самостійним підприємством, а представляє собою підрозділ металургійного комбінату і призначений для забезпечення залізорудною сировиною потреб металургійного виробництва ВАТ „АрселорМіттал Кривий Ріг”, в якості інформаційної бази досліджень обрано ВАТ „ПівнГЗК”, ВАТ „ПівдГЗК”, ВАТ „ІнГЗК”, ВАТ „ЦГЗК”

Результати аналізу статистичних даних свідчать про ідентичні тенденції змін показників результативності діяльності гірничо-збагачувальних комбінатів на протязі 2005-2007 року, натомість, впродовж 2008 року відбулися суттєві зміни показників, що визначають рівень конкурентоспроможності комбінатів. З огляду на це, вважаємо доцільним здійснити рейтингування комбінатів за рівнем конкурентоспроможності за два проміжки часу: 2007 рік, що узагальнено відображає конкурентну позицію підприємств на протязі 2005-2007 рр., і 2008 р. Результати рейтингування за групами факторів з урахуванням їх розподілу на стимулятори і де стимулятори представлено в табл. 1.

Визначальними факторами конкурентоспроможності підприємств, що спеціалізуються на видобутку і збагаченні корисних копалин є гірничо-геологічні. До гірничо-геологічних факторів-стимуляторів варто віднести: забезпеченість запасами у роках; обсяг готових до видобутку запасів; вміст заліза у руді.

На нашу думку, саме забезпеченість запасами дозволяє визначити стратегічні орієнтири розвитку підприємств. Короткий термін забезпеченості запасами з одного боку не дозволяє підприємствам вкладати значні фінансові ресурси у розвиток виробничої бази, з іншого – спонукає підприємство до максимально повного (комплексного) використання сировини.

Важливим показником є вміст заліза у руді, оскільки саме від нього залежать витрати на виробництво залізорудної продукції. Ці показники не залежать від діяльності підприємства, але рівень інноваційності виробництва нівелює вплив цих факторів і дозволяє отримувати високоякісну продукцію з меншим рівнем витрат.

До гірничо-геологічних факторів де стимуляторів належать:

- коефіцієнт розкриття;
- глибина кар'єру.

Найбільш забезпечені розвіданими запасами ВАТ «ПівдГЗК» та ВАТ «ПівнГЗК» (більше 60 років). Найменший термін забезпеченості запасів характерний для ВАТ «ІнГЗК» (27,7 років). Залежним від діяльності підприємства є обсяг підготовлених до видобутку корисних копалин. Результати рейтингування свідчать, що найінтенсивніше родовища розробляються саме на останньому комбінаті: рівень підготовлених до видобутку запасів тут найбільший.

За вмістом заліза у руді всі комбінати знаходяться майже в однакових умовах, що зумовлено опрацюванням родовищ одного мінералогічного типу. Однак, дестимулюючі фактори впливають на діяльність підприємств з різним ступенем: перше місце в рейтингу займає ВАТ «ПівнГЗК», третє та четверте – ВАТ «ПівдГЗК» та ВАТ «ЦГЗК» відповідно. В цілому фактори - дестимулятори найменш

впливають на конкурентоспроможність ВАТ «ІНГЗК»: при відносно низькому коефіцієнті розкриття мінеральні ресурси видобуваються тут з найменших глибин.

Таблиця 1

Порівняльна оцінка конкурентоспроможності гірничо-збагачувальних підприємств Криворізького залізорудного басейну

Фактори	ВАТ „ІНГЗК”		ВАТ „ПівдІЗК”		ВАТ „ПівніЗК”		ВАТ „ЦІЗК”	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008
ГІРНИЧО-ГЕОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ								
стимулятори								
Забезпеченість запасами, років	0,41	0,41	1	1	0,92	0,92	0,7	0,7
Готові до видобутку запаси, млн.т	1	1	0,98	0,99	0,88	0,92	0,86	0,88
Вміст заліза у руді, %	0,99	1	0,98	0,99	1	0,99	0,95	0,96
дестимулятори								
Коефіцієнт розкриття, м ³ /т	0,1	0,1	0,4	0,4	0	0	0,6	0,6
Глибина кар'єру, м	0	0	0,4	0,4	0,3	0,3	0,35	0,35
ВИРОБНИЧО-ТЕХНІЧНІ ФАКТОРИ								
стимулятори								
Обсяг виробництва залізорудної продукції з урахуванням ступеня переробки сировини, млн. т	0,75	0,75	0,72	0,72	1	1	0,36	0,36
Вихід концентрату, %	0,98	1	1	0,98	0,8	0,7	0,64	0,66
Рівень інноваційності виробництва	0,98	1	0,56	0,78	1	0,76	0,76	0,88
Рентабельність виробництва, %	0,43	1	0,46	0,58	1	0,55	0,51	0,56
дестимулятори								
Обсяг відходів збагачення на 1 т концентрату, т	0,12	0,23	0	0	0,16	0,07	0,30	0,42
Середній вік технологічних процесів	0,1	0	0,4	0,2	0	0,2	0,4	0,5
Коефіцієнт зносу основних засобів	0	0	0,5	0,4	0,1	0,2	0,3	0,35
ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ								
стимулятори								
Фондовіддача, грн./грн.	0,75	0,75	0,72	0,72	1	1	0,70	0,74
Темпи зростання витрат на оплату праці, %	0,80	0,80	0,86	0,86	1	1	0,66	0,66
Зарплатовіддача, грн./грн.	0,39	0,69	0,52	0,57	1	1	0,49	0,60
Частка амортизації у структурі собівартості, %	1	1	0,62	0,44	0,66	0,51	0,83	0,60
Коефіцієнт використання ресурсів	0,67	1	0,65	0,78	1	0,68	0,78	0,79
Рентабельність продукції, %	0,97	1	0,84	0,68	1	0,46	0,88	0,57
дестимулятори								
Матеріаломісткість продукції загальна, грн. на 1тис. грн. продукції	0,52	0,13	0,55	0,48	0	0	0,33	0,06
Витрати на 1 грн. товарної продукції, грн./грн.	0,05	0	0	0,24	0,06	0,46	0,08	0,45
Електромісткість продукції, кВт/т	0,24	0,24	0,21	0,21	0,08	0,08	0	0
МАРКЕТИНГОВІ								
стимулятори								
Вміст заліза у концентраті, %	0,97	0,97	0,99	0,99	0,99	0,99	1	1
Чисте приведенне залізо у товарних рудах, тис.т	0,83	0,96	0,71	0,79	1	1	0,48	0,69
Рентабельність продажу, %	0,97	1	0,84	0,68	1	0,46	0,88	0,57
ФАКТОРИ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ								
стимулятори								
Темпи зростання обсягу чистого прибутку, %	0,03	1	1	0,5	0,01	0,16	0,01	0,41
Обсяг реалізації, тис.грн.	0,41	0,42	0,39	0,44	1	1	0,37	0,44
Темпи зростання обсягу реалізації, %	0,50	1	1	0,52	0,93	0,35	0,49	0,61
К-т оборотності мобільних активів	0,66	1	0,33	0,31	1	0,59	0,73	0,55
К-т оборотності матеріальних оборотних засобів	0,49	1	0,43	0,37	1	0,84	0,66	0,80
Капіталовіддача	0,70	0,68	0,73	0,76	1	1	0,91	0,96
К-т оборотності дебітор-ської заборгованості	0,41	0,49	1	1	0,45	0,09	0,91	0,12
К-т оборотності кредиторської заборгованості	0,80	0,63	0,76	1	1	0,75	0,81	0,83
Чистий прибуток, тис.грн.	0,39	1	0,33	0,48	1	0,74	0,32	0,41
К-т перманентного капіталу	1	0,90	1	1	0,99	0,84	0,93	0,89

До виробничо-технічних факторів, на нашу думку, належить обсяг виробництва залізорудної продукції з урахуванням ступеню її технологічної переробки (концентрат, агломерат, обкотиші). Аутсайдером виступає ВАТ «ЦІЗК», до речі, резерв використання виробничої потужності якого свідчить про потенційні можливості збільшення обсягів виробництва продукції. Цей комбінат має

найнижчі позиції по показнику виходу концентрату (0,64-0,66), що пов'язано з найменшими показниками вмісту заліза у руді у порівнянні з іншими комбінатами.

Високий рівень інноваційності процесів видобутку та збагачення залізних руд, як зазначалося вище, здатний нівелювати вплив гірничо-геологічних факторів. Так, при достатньо сприятливих гірничо-геологічних факторах на ВАТ «ПівдГЗК», аутсайдерські позиції за фактором інноваційного розвитку призводять до низького рівня рентабельності виробництва.

За показником рентабельності виробництва рейтинг підприємств розподіляється наступним чином: за підсумками 2007 року – безперечним лідером виступає ВАТ «ПівнГЗК», інші підприємства мають значний відрив, однак в 2008 році ситуація кардинально змінилася і ВАТ «ПівнГЗК» перетворився на аутайдера, хоча з незначним відривом від ВАТ «ПівдГЗК» і ВАТ «ЦГЗК». Це підтверджує гіпотезу про те, що підприємства, які ефективно використовують ресурсну базу досягають певного максимального рівня рентабельності, після якого, внаслідок відсутності орієнтації на стратегічну конкурентоспроможність, за короткий термін втрачають висококонкурентні позиції.

Серед виробничо-технічних факторів-дестимуляторів варто відзначити обсяг відходів збагачення на 1 т концентрату, середній вік технологічних процесів, коефіцієнт зносу основних засобів. До речі, екологічним аспектам виробництва приділяється недостатньо уваги саме на ВАТ «ПівнГЗК», так, при високому вмісті заліза у сировині і найнижчому коефіцієнті розкриття, за обсягом відходів цей комбінат займає передостанню позицію. Впровадження інноваційних методів збагачення (будівництво єдиної на Україні фабрики по збагаченню залізних руд методом флотації і нарощування її виробничих потужностей) вивели ВАТ «ІнГЗК» в лідери по інноваційності технологій виробництва і сприяло зниженню такого фактора - дестимулятора, як середній вік технологічних процесів.

На нашу думку, показник, фондівіддачі, що традиційно використовується в якості одного з виробничо-технічних факторів конкурентоспроможності підприємств, показує саме ефективність використання матеріальних ресурсів, основних засобів зокрема. А в контексті дослідження виробничо-технічних факторів варто досліджувати коефіцієнт зносу основних засобів. Варто відзначити, що всіх, без винятку, гірничо-збагачувальних комбінатів характерний високий ступінь зносу основних засобів. Порівняльний метод дозволяє відзначити, що найменші показники зносу властиві ВАТ «ІнГЗК та ВАТ «ПівнГЗК». З цих позицій варто відзначити, що прибуткова діяльність підприємств за останні роки створила всі умови для оновлення основних виробничих засобів, натомість, відсутність стратегічної спрямованості і орієнтація на поточну діяльність призвели до критичних значень цих показників, що суттєво відрізняються від зарубіжних аналогів.

Фактори ефективності використання ресурсів підприємства нами пропонується розглядати з наступних позицій. До факторів - стимуляторів варто віднести:

- фондівіддачу – як показник ефективності використання основних виробничих засобів;
- темпи зростання витрат на оплату праці – як засіб залучення висококваліфікованих показників і підвищення дієвості мотиваційного механізму високопродуктивної праці;
- зростання частки амортизації як збільшення фінансового джерела відтворення основних засобів;
- коефіцієнт використання ресурсів – як узагальнюючий показник ефективності використання капіталу підприємства;
- рентабельність продукції – як показник ефективності витрат на виробництво продукції.

За показниками ефективності використання основних засобів і ефективності витрат на оплату праці за підсумками двох досліджуваних періодів лідером є ВАТ «ПівнГЗК». Але, за рівнем формування амортизаційного фонду перше місце займає ВАТ «ІнГЗК».

Сприятливі гірничо-геологічні умови ВАТ «ПівнГЗК» сприяли найменшому впливу факторів-дестимуляторів на показник матеріаломісткості продукції, однак за рівнем витрат на 1 грн. товарної продукції в 2008 році цей комбінат має найнижчі показники.

За вмістом заліза у концентраті перші місця утримують ВАТ «ЦГЗК» та ВАТ «ПівнГЗК». Враховуючи, що останній займає перше місце за обсягами реалізації продукції, за показником чистого приведенного заліза цей комбінат також утримує перше місце. Однак, лідерські позиції з рентабельності продажу, які ВАТ «ПівнГЗК» утримував на протязі 2005-2007 рр., були втрачені в 2008 року, більш того сприятлива кон'юнктура ринку дозволила всім комбінатам суттєво випередити ВАТ «ПівнГЗК» за цим показником, що знову підтверджує першочергове значення формування стратегічної спрямованості забезпечення конкурентоспроможності, відсутність якої за короткий термін призводить до втрати конкурентних позицій підприємства.

Так, чистий прибуток підприємства на протязі 2005-2007 року був найбільшим на ВАТ «ПівнГЗК», однак в 2008 році лідерські позиції зайняв ВАТ «ІнГЗК». Варто відзначити, що в якості індикатора забезпечення стратегічної конкурентоспроможності, варто досліджувати саме темпи зростання обсягу чистого прибутку і порівнювати їх з темпами зростання обсягу реалізації. Позитивною є наступна тенденція:

темпи зростання обсягу чистого прибутку > темпи зростання обсягу реалізації

Обсяг реалізації в 2005-2008 рр. найбільшим був на ВАТ «ПівнГЗК», однак темпи зростання чистого прибутку і темпи зростання обсягу реалізації в 2008 році у порівнянні з 2007 роком характерні для ВАТ «ПівнГЗК». Оцінка ділової активності досліджуваних підприємств за такими показниками як коефіцієнт оборотності мобільних активів і оборотності матеріальних оборотних засобів, свідчить що лідером за підсумками 2005-2007 року виступав ВАТ «ПівнГЗК», але в 2008 році ці позиції зайняв ВАТ «ІнГЗК».

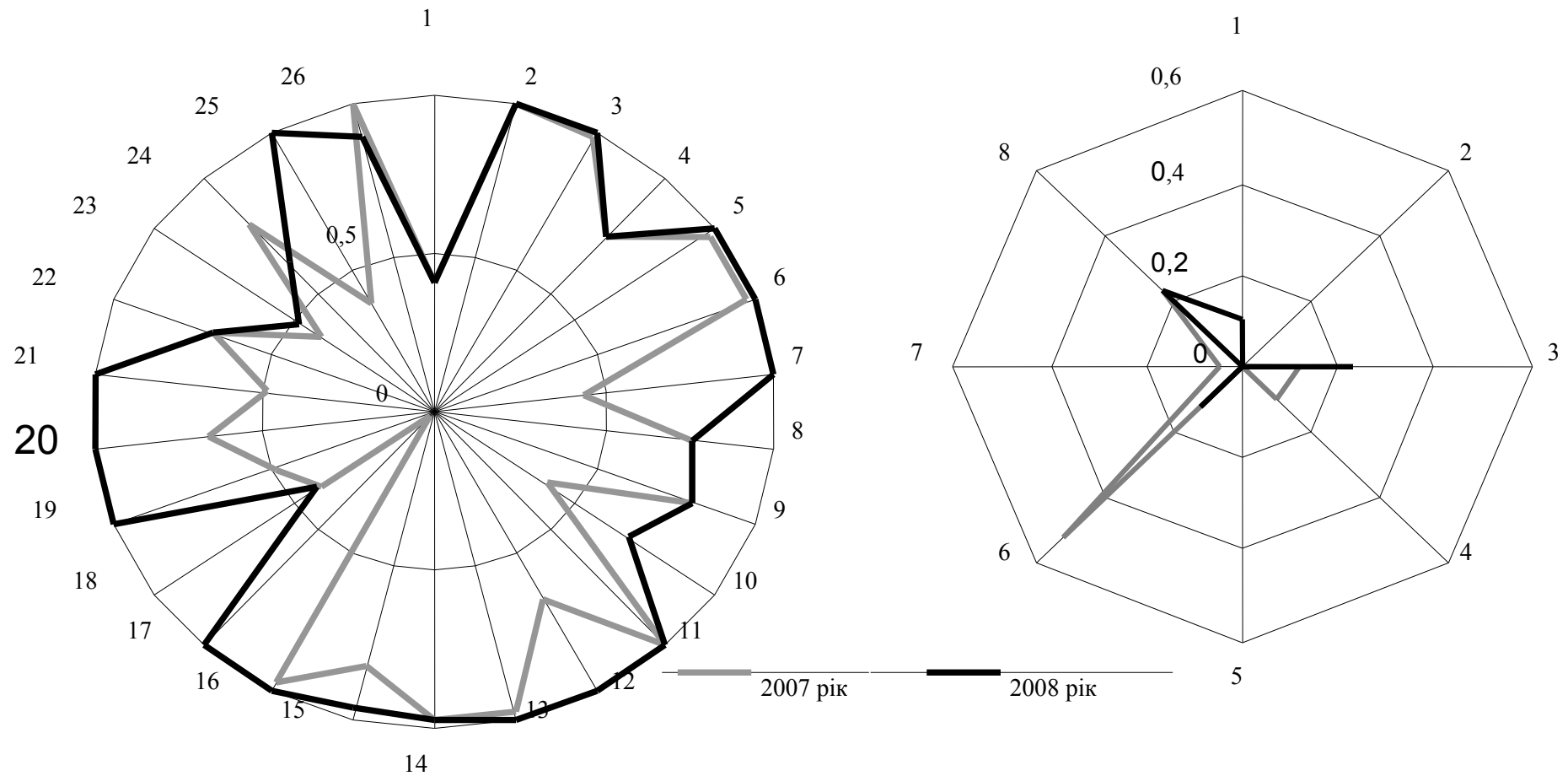
Результати рейтингування підприємств пропонуємо відображати на детекторі конкурентоспроможності. На рис. представлений детектор конкурентоспроможності для ВАТ «ІнГЗК».

Представлені наочно фактори відповідають раніше виділеним групам. Так, стимулятори відповідають за порядковими номерами: 1-3 – гірничо-геологічні; 4 – 7 – виробничо-технічні; 8 – 13 – фактори ефективності використання ресурсів; 14 – 16 – маркетингові; 17 – 26 – фактори ділової активності.

Дестимулятори за порядковими номерами відповідають наступним групам факторів: 1-2 – гірничо-геологічні; 3-5 – виробничо-технічні; 6-7 – фактори ефективності використання ресурсів.

Наочно відображені результати свідчать про суттєві зміни конкурентного статусу підприємств на протязі 2007 – 2008 року. За підсумками 2007 року абсолютним лідером виступав ВАТ «ПівнГЗК», однак графічне відображення даних свідчить про суттєве підвищення конкурентоспроможності ВАТ «ІнГЗК» в 2008 році. Підвищив свої конкурентні позиції і ВАТ «ПівдГЗК». Варто відзначити, що саме два останні комбінати відчувають найбільш значний негативний вплив факторів -дестимуляторів, які нівелюються за рахунок реалізації стратегії інноваційного розвитку вищезазначених підприємств. Найбільш інертним виявився ВАТ «ЦГЗК», конкурентні позиції якого залишилися на рівні 2007 року.

Таким, чином, проведена аналітична робота щодо оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств залізорудної галузі підтвердила, що формування стійкої конкурентної переваги немає календарної та часової тривалості, а її використання залежить від можливості буди відтвореною та ефективно застосованою в короткостроковий період, тобто потрібно визначити, що процес накопичення ресурсного потенціалу для формування конкурентних переваг в умовах динамічного ринку перевищує період сприятливих умов її використання і тому несвоєчасне виявлення підприємствами зовнішніх можливостей і внутрішніх передумов щодо своєчасної реалізації стратегічних заходів для перетворення динамічних переваг у стійкі.

а) фактори – стимулятори: 1- забезпеченість запасами, р.; 2 – готові до видобутку запаси, т; 3 – вміст заліза у руді, %; 4- обсяг виробництва, т; 5 – вихід концентрату, %; 6- рівень інноваційності виробництва; 7 – рентабельність виробництва, %; 8 – фондовіддача, грн./грн; 9 – темпи зростання витрат на оплату праці, %; 10 – зарплатовіддача, грн./грн; 11- частка амортизації у структурі собівартості, %; 12 – коефіцієнт використання ресурсів; 13 – рентабельність продукції, %; 14 – вміст заліза у концентраті, %; 15 – чисте приведенне залізо у товарних рудах, т; 16 - рентабельність продажу; 17 - темпи зростання обсягу чистого прибутку, %; 18 – обсяг реалізації, грн.; 19 - темпи зростання обсягу реалізації, %; 20 - коефіцієнт оборотності мобільних активів; 21 – коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних засобів; 22 – капіталовіддача; 23 – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості; 24 – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості; 25 – чистий прибуток, грн.; 26 – коефіцієнт перманентного капіталу

б) фактори – дестимулятори: 1 – коефіцієнт розкриття, м³/т; 2 - глибина кар'єру, м; 3 - обсяг відходів на 1 т концентрату, т; 4 - середній вік технологічних процесів, р; 5 - коефіцієнт зносу основних засобів; 6 – матеріаломісткість продукції, грн./грн.; 7 – витрати на 1 грн. товарної продукції, грн./грн.; 8- електричність продукції, кВт/т

Рис. 1. Детектор конкурентоспроможності ВАТ «ІнГЗК» за 2007-2008 рр.